

Declarație de iubire

Gabriel Liiceanu este unul dintre cei mai importanți autori de „literatură personală“ din România de azi. În ultimul sfert de veac, cărțile sale au constituit repere pentru diferitele variante ale acestui tip de discurs. *Jurnalul de la Păltiniș* (1983), ale cărui teme centrale sunt raportul maestru–discipol și importanța culturii într-o epocă totalitară, a fost un adevărat bestseller al anilor '80: producea cozi la librării, se vindea „pe sub mână“, se împrumuta numai prietenilor de încredere. Din scrisorile generate de comentariile la acest jurnal (între timp tradus în mai multe limbi) s-a născut un al doilea volum de succes, *Epistolar* (1987), care reunește voci intelectuale de mare forță. Urmează, în altă formulă, dar, în fond, tot în notă confesivă, *Declarație de iubire* (2001), exerciții de admirație și de atașament intelectual, etic și, nu în ultimul rând, uman față de personalități importante ale culturii noastre. *Ușa interzisă* (2002) este una dintre cărțile favorite ale publicului din ultimii ani și o revenire la notația diaristică. Cu *Scrisori către fiul meu* (2008), Gabriel Liiceanu se lasă din nou atras de simplitatea și directetea genului epistolar. *Întâlnire cu un necunoscut* (2010) reia firul confesiv al unor însemnări care, deși par legate de o zi sau alta, au crescut, de fapt, dintr-o viață întreagă.

În paralel cu volumele în care autorul construiește ceea ce francezii numesc *l'écriture du moi*, scrierea egotistă, Gabriel Liiceanu a publicat în ultimii ani o serie de cărți eseistice, filozofice și de implicare în „viața cetății“: *Despre minciună* (2006), *Despre ură* (2007) și *Despre seducție* (2007), *Estul naivităților noastre* (2012), *Dragul meu turnător* (2013), *Fie-vă milă de noi! și alte texte civile* (2014).

Gabriel
Liiceanu
Declarație
de iubire

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	5
--------------------------------------	---

MIHAIL SEBASTIAN

Sebastian, mon frère	11
--------------------------------	----

CONSTANTIN NOICA

Provocarea lui Noica	31
Noica și Securitatea	47
Întreitul chip al lui Noica	68

ALEXANDRU DRAGOMIR

Caietele din subterană	87
Un seminar despre presocratici. Ce se poate face când comunismul vine la putere	174

PETRU CREȚIA

Apoteoza unei promisiuni neîmplinite	193
Nu vreau să-l uit	209

MONICA LOVINESCU ȘI VIRGIL IERUNCA

Declarație de iubire	223
În căutarea mamei	243
La moartea Monicăi Lovinescu	266

N. STEINHARDT	
Spovedania lui N. Steinhardt	269
PETRE ȚUȚEA	
O posteritate în cincizeci de pagini	281
MIRCEA IVĂNESCU	
Măștile lui M. I.	293
HORIA BERNEA	
Absența lui Horia Bernea	315
ANDREI PLEȘU	
Mântuirea lui Andrei	331
HORIA-ROMAN PATAPIEVICI	
Ucenicia arcașului-țintă	349
HENRI WALD	
Un profesor de neuitat	359
WALTER BIEMEL	
<i>Laudatio</i> pentru un înger al filozofiei	365
DAN SETLACEC	
Legenda Dan Setlacec	381

Notă asupra ediției

Îmi place, când e vorba de cărți care s-au născut în jurul unui nucleu, să șlefuiesc edițiile succesive până când am senzația că am obținut forma ideală. O astfel de carte este *Declarație de iubire*. Prima ediție a apărut în 2001. De atunci, cartea a mai cunoscut alte câteva ediții. După ce am scos unele texte din edițiile anterioare, care își aflau locul mai potrivit în structura altui volum, și am adăugat altele care își găseau firesc locul în „tema cărții“ (povestea *edificiului afectiv* al vieții mele), m-am decis să închei avaturile acestei cărți cu ediția de față.

Față de ultima ediție, din 2011, actuala ediție conține câteva modificări și amplificări. Textul „De pângărește mâna-mi sfânta-ți mână...“, care deschidea edițiile anterioare și care reprezenta o interpretare la „scena balului“ din *Romeo și Julieta*, a fost eliminat. Am preferat ca volumul să conțină doar pagini despre personaje reale, majoritatea lor oameni pe care i-am întâlnit în carne și oase (excepția e Mihail Sebastian) și care mi-au construit sau mi-au influențat destinul. De aceea, sumarul volumului este alcătuit în jurul acestor „personaje astrale“.

Am adăugat în ediția de față pagini referitoare la Alexandru Dragomir, Mircea Ivănescu, N. Steinhardt și Petre

Țuțea, iar câteva dintre capitolele deja existente au fost amplificate cu pagini noi, inițial prefețe sau texte publicate ocazional în reviste. Iată sursele acestora:

– „Întreitul chip al lui Noica“, text apărut cu titlul „Despre o anume personalitate“ în volumul *Despre Noica / Noica inedit*, Humanitas, București, 2009, pp. 31–48.

– „Noica și Securitatea“, apărut în *Ideii în dialog*, anul III, nr. 9 (24), septembrie 2006, pp. 32–35, și apoi ca text introductiv la volumul *Constantin Noica în arhiva Securității* (Dora Mezdrea, ed.), Humanitas, București, 2009, pp. 5–23.

– „Caietele din subterană“, prefață la volumul *Crise banalității metafizice* (Humanitas, București, 2004, pp. V–LXVIII), care deschide seria operelor lui Dragomir.

– „Un seminar despre presocratici“, text însoțitor al scrisorii lui Dinu Manoil către Laura Guțanu, publicat în *Dilemateca*, nr. 3 – iulie 2006, pp. 78–80.

– „La moartea Monicăi Lovinescu“, în revista 22, nr. din 23 aprilie 2008.

– „Spovedania lui N. Steinhardt“, text însoțitor al scrisorii lui N. Steinhardt către Constantin Noica, Rohia, iunie 1984 (Arhiva Constantin Noica), publicat în *Dilemateca*, nr. 1, mai 2006, p. 67.

– „O posteritate în cincizeci de pagini“, prefață la volumul *322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea*, Humanitas, București, ediția I, 1993.

– „Măștile lui M. I.“, cuvânt înainte la volumul *Măștile lui M. I. Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu*, Humanitas, București, 2012.

– „Mântuirea lui Andrei“, text publicat în volumul *O filozofie a intervalului. In honorem Andrei Pleșu* (Mihail Neamțu, Bogdan Tătaru-Cazaban, coord.), Humanitas, București, 2009, pp. 53–60, cu titlul „Pleșu – in honorem“.

– „Legenda Dan Setlacec“, text publicat în *Viața medicală*, iulie 2014, cu titlul *Profesorul*.

Spuneam la începutul acestei *Note* că totul s-a construit, în paginile de față, în jurul unor „personaje astrale“, al acelor oameni care, întâlniți pe drumul vieții mele, i-au modelat contururile. Cred însă că, dând seama aici de oamenii aceștia, le-am fixat cumva, la rândul meu, contururile. Am avut șansa – sau poate vocația – de a mă situa optimal în raport cu intimul câtorva creatori. Și am fost, cred eu, un bun mesager, un bun mijlocitor între ei și lume. Am ajuns, mânat de un apetit levitațional, în punctul incandescent al spiritului lor și, cucerit de splendoarea flăcării lui, am furat-o spre a le-o arăta și celorlalți. Recitind paginile acestei cărți, mi-am zis că sunt poate un constructor de socluri pentru gloriile altora.

Septembrie 2014

MIHAIL SEBASTIAN

Sebastian, mon frère

M-ați invitat în fața dumneavoastră, a Comunității Evreiești din România, pentru a vorbi despre un evreu și un scriitor român și despre mărturia pe care el ne-a lăsat-o, prin chiar viața lui și prin scrisul lui, care mărturisește despre această viață. Dar nu voi putea vorbi despre el decât făcând din mărturia lui o *provocare* și parcurgând astfel, la nivelul vieții mele, ipostazele evreității lui. Voi sta, de aceea, cu viața mea în fața vieții lui Sebastian, voi suprapune aceste două vieți ca două palme care se ating, se măsoară, se așază una peste alta și sfârșesc în încheștarea unei recunoașteri. De altfel, cum ai putea să măsoari viața unui om fără măsura pe care ți-o dă propria ta viață?

Voi vorbi aici despre evreitate *așa cum m-a făcut Sebastian să o înțeleg* și voi fi liber în toate sensurile, neatârnat nici de dumneavoastră – adică de neliniștea întrebării „ce gândește celălalt?” – și nici de teroarea etichetei care pândește desfășurarea oricărui discurs. Voi uita, pe parcursul acestor pagini, de orice dihotomie facilă, voi încerca să trec chiar și peste severitatea binomului antisemit–filosemit și nu voi fi preocupat vreo clipă nici să vă flatez, nici de gândul că v-aș putea leza.

Voi vorbi dinăuntru ființei *mele* și al biografiei *mele*, în care cărțile lui Sebastian vor pătrunde ca într-un spațiu

de rezonanță, umplându-l de acorduri, ecouri și rumori. Voi face din cărțile lui lespezi risipite în apă, pe care pășești pentru a-ți traversa viața, pentru a o parcurge, pentru a ajunge pe acel mal imaginar de unde-i poți contempla traseul.

1. *A fi proscris în numele unei categorii*

Iată, pentru început, trei episoade răzlețe din biografia mea.

În 1960 am dat examen la Facultatea de Filozofie a Universității din București. La concurs erau scoase 100 de locuri: 97+3. 97 erau la „cu dosar“, 3 la „fără dosar“. „Cu dosar“ însemna „cu origine sănătoasă“; „fără dosar“ însemna „burghez“ sau „cu origine nesănătoasă“. Pentru cele 97 de locuri, concurența (tineri aduși de pe ogoare și din uzi-nele patriei) era de 2 pe un loc, pentru cele 3 locuri, de 16 pe un loc. Am intrat pe unul dintre cele 3 locuri, deși am observat la examenul oral că sistemul de notare în cazul meu, al celui „fără de dosar“, era altul, penalizant și părtinitor. Din clipa aceea am înțeles că stăteam sub un semn, că aveam, la rândul meu, un dosar, unul nevăzut, care urma să mă însoțească o viață întreagă. Pe scurt, purtam o insignă care mă anula ca ins și care mă transforma într-o categorie. Intram în viață, la 18 ani, sub rigoarea unui *numerus clausus*. Păcătuiam – și păcatul nu era ușor – de a fi avut o mamă-*burgheză*-profesoară-de-matematică și un tată-*burghez*-inspector-de-finanțe. Stăteam, atunci am aflat prima oară, sub blestemul *clasei*. Nu-l citisem pe Sebastian și nu știam astfel că în fond eram și eu, în felul meu, evreu.

Apoi a venit anul 1975. Institutul la care lucram – Institutul de Istoria Artei al Academiei – a fost epurat.

Mihail Sebastian și prietenul său Andrei Tudor, într-o zi de primăvară a anului 1928.

Nu eram „membru de partid“ și am fost dat afară la o jumătate de an după ce fusesem angajat. Eram un bun cercetător? Nu eram? Nu asta conta. Nu mai păstrez hârtia prin care eram înștiințat de demiterea mea și mă întreb chiar dacă această hârtie a existat cu adevărat. În schimb, am

căzut recent peste textul concedierii lui Sebastian de la *Revista Fundațiilor Regale*: „Avem onoarea a vă încunoștiința că, în baza Decretului Lege din 9 august 1940, sunteți licențiat din serviciu pe ziua de 7 sept. a.c., fiind evreu.“ În lumina acestor rânduri am fost din nou confruntat cu „evreitatea“ mea, cu deosebirea că partidul din care nu făceam parte nu se ostenea să consemneze motivul licențierii mele și nici, făcând-o, nu cred că ar fi tratat problema în termeni de „onoare“.

În sfârșit, 13 iunie 1990. Este dimineață, ora 9. Ajung la serviciu, la Casa Scânteii. În dreptul corpului stâng al clădirii, unde se află sediul Editurii Humanitas și al ziarului *România liberă*, sunt adunați câteva sute de oameni, majoritatea femei, tipografe coborâte sub îndrumare de la etajele II și III ale clădirii. Traversez mulțimea, făcându-mi drum spre intrare. Simt vibrația oamenilor strânși laolaltă, freacățul ațâțat al animalului colectiv. „Moarte lui ...!“ Nu disting numele. Paler? Băcanu? Apoi, răspicat, numele meu. Tresar, ca și cum aș fi fost surprins în timp ce-mi făceam loc printre oameni, și mă pomenesc întrebându-mă de ce îmi vor oamenii aceștia, care nu știu nimic despre mine, moartea. Iată, nu mă cunosc, și totuși îmi cer moartea. De fapt, vor să omoare *abstracția* care am devenit între timp sau, dimpotrivă, *anecdota* care sunt, anecdota de prost gust (căreia i s-a anexat acum numele meu), fabricată de-a lungul anilor și strecurată în inconștientul lor colectiv, pus acum pe vânătoare și crimă. Într-adevăr, traversez mulțimea aceasta și simt frisonul vânatului și – de ce nu? – al pogromului. Pentru că de câte ori o mulțime strigă bezmetic și epidemic „Moarte!“, fără să știe prea bine cine e cel căruia vrea să îi ia viața și de ce, este reiterat strigătul – care prin trecerea vremii a devenit transcendental – „Moarte

jidaniilor!". O oră mai târziu (dar plecasem de 10 minute) sunt căutat în biroul meu de cinci indivizi înarmați cu bâte. Către ora prânzului, ajuns acasă, aflu cum în Piața Universității minierii i-au bătut pe toți trecătorii care purtau barbă sau ochelari. Intelectualii deveniseră evrei. Și începuse pogromul.

Iată, așadar, prima ipostază a iudaității, cea mai răspândită și cea mai „banală“, pentru care Sebastian mărturisește, cu acel formidabil patetism reținut, peste tot în *Jurnal*, dar deopotrivă în *De două mii de ani* și în *Cum am devenit huligan*: este evreu oricine este proscris nu pe temeiul gesturilor sale, ci al categoriei din care face parte. Iuda renaște cu fiecare individ răstignit pe o abstracție. Ești vinovat prin simpla distribuție a unui concept în tine, în toți, în fiecare în parte, ești vinovat în stilul participației platoniciene, ești *ontologic* vinovat, atârând, ca exemplar, de majestatea Ideii care te ține în brațe și nu te mai slăbește din strânsoarea ei. Și ești *a priori* condamnat, în numele aceluiași general care s-a cuibărit în tine și care ți-a șampilat ființa din adânc.

Și totul se termină cu un aer de *firesc*: era firesc, nu?, ca Sebastian să plece, în România și în Europa de atunci, de la *Revista Fundațiilor*, „fiind evreu“. Era firesc ca eu să nu am loc în cercetare, în 1975, în Estul Europei, nefiind membru de partid. Era firesc, de vreme ce Sebastian nu se botezase, iar eu refuzasem să intru în partid. Așa se face că, fiind dați afară, nu ne-am mirat la drept vorbind nici eu, nici el.